

utvrđenog pravila, kako se mijenjaju u našem jeziku, jer smo neke od njih primili izravno iz tih jezika, a druge preko modernih jezika (najviše iz njemačkog). Za takve riječi novi rječnik treba da konačno utvrdi njihov književni lik (cf. lat. riječi na-ium: gimnazija, prezidijum, ali teritorij, studij, kolegij; na -um: arhiv, licej, pakt, legat, ali tehnikum).

Za riječi, koje su primljene iz modernih jezika, potreban je dogovor stručnjaka, naročito što se tiče njihove upotrebe u kosim padežima. Ma da rječnik ne može zamijeniti udžbenik iz gramatike i pravopisa, on bi u praktičnoj primjeni i u tom složenom i teškom pitanju unio svjetlosti i dosljednosti.

Na kraju rječnika došle bi kratice, kojima se danas označuju imena naše države, federalnih jedinica, vojske, političkih i socijalnih ustanova, različitih društava i privrednih poduzeća i sl. Da li se takva kratica sastoji samo od početnih slova ili slogova imena ili kao kratica služi samo jedan dio imena, takve bi se kratice u svim stilističkim položajima navele i u kosim padežima.

Sve gramatičke pojmove trebalo bi označiti latinskim kraticama, a na početku knjige protumačiti hrvatskim jezikom.

Ne ulazeći dalje u tehničke detalje, koje tako složen i golem posao zahtijeva, iznosim ovo nekoliko misli sa željom, da se razgovoru i dogovoru o tom važnom poslu pristupi što prije i što ozbiljnije. Prošle godine navršilo se sto godina od drugog izdanja Vukova Rječnika, a pedeset i jedna godina od Broz-Ivekovićeve. Bogata iskustva, koja smo stekli služeći se tim rječnicima, treba iskoristiti, da što prije dobijemo dobar i praktičan rječnik suvremenog književnog jezika, koji će sadržavati ne samo suvremenu leksičku građu hrvatskog ili srpskog jezika, nego će u znatnoj mjeri pomoći, da se na praktičan način riješe i mnogi normativni zadaci, bez čega ne može biti književnog kanona.

SLAVISTIKA NA COLLÈGEU DE FRANCE U PARIZU

Mirko Deanović

Collège de France postoji u Parizu već više od četiri stoljeća kao jedinstvena naučno-nastavna ustanova. Sačinjavaju je učenjaci svih grana nauke, koji tu predaju sedam mjeseci na godinu sasvim slobodno i bez ikakva programa o svojim ličnim istraživanjima. Pohadanje je predavanja potpuno slobodno, nema nikakvih upisa ni uvjeta ni taksa ni ispita ni izdavanja diploma. Danas postoje tri odjela s ukupno preko 40 profesora na čelu s latinistom Edmondom Faralom: 1. odio prirodno-matematičkih nauka s laboratorijima, 2. odio filozofsko-socioloških i 3. odio historičko-filolo-

ških nauka. Posljednji je odio sada najjači, ima neko 25 katedara, gdje se predaje o svim mogućim, prošlim i sadašnjim narodima i jezicima na cijelom svijetu. Među profesorima toga zavoda bilo je nekoliko najvećih učenjaka i književnika Francuske.

Taj je Collège prvi znanstveni institut na Zapadu, gdje se počelo predavati o jezicima i književnostima Slavena. Već u doba romantičnog zanosa za »prirodne« Slavene osniva se tu, a u vezi s revolucionarnim težnjama, već 1840. g. prva katedra za slavistiku. Povjerena je poljskom izbjeglici i velikom pjesniku Adamu Mickiewiczu. U četiri godine svojih zanosnih predavanja, koja je i objavio kao bolan vapaj Poljske za bratstvom narodâ, *Leçon sur la littérature slave*, Mickiewicz je privukao pažnju zapadnih naroda na slavenski svijet i njegove kulturne i političke probleme.

Naslijedio ga je Francuz Cyprien Robert, od 1844. do 1857., koji je također obavještavao kulturni svijet o Slavenima. I on je objavio svoja predavanja i u znamenitoj *Revue des Deux Monde* pisao je mnogo o nama, a izdavao je također i reviju *La Pologne*. Najviše se bavio kulturnim tekovinama južnih Slavena i zato zaslužuje našu osobitu pažnju. Boravio je na Balkanu i bio je u ličnim vezama također s našim preporoditeljima (uspor. R. Maixner, »C. R. i grupa oko Slavenskog Juga«, *Grada* 19, 1950).

Treći je na toj katedri Aleksandar Chodzko, ponovo Poljak, od 1857. do 1884., koji je proučavao slavenske književnosti Srednjeg vijeka.

Za njim dolazi poliglot Louis Leger, koji je putujući po svim slavenskim zemljama upoznao Slavene i njihove književne jezike. Dolazio je i k nama, a i pisao je o nama. Leger je u Collègu predavao punih 40 godina, od 1885. do 1925., i njegov je rad bio plodan. Uz ostalo organizirao je prvo redovito učenje jednog slavenskog jezika u Francuskoj (ruskog od 1874. na Visokoj školi orijentalnih jezika). Ujedno je i istraživač i solidan popularizator. Bio je dobro informirani posrednik između Francuza i Slavena.

Trideset godina, od 1906. do 1936., na katedri uporedne gramatike u Collègu nalazi se jedan od najvećih lingvista svoga doba, Antoin Meillet (1866—1936), koji je svojom genijalnošću i svestranošću brzo postao učitelj francuske škole. U svom radu zahvaća i slavistiku te od 1890. uči slavenske jezike, a od 1893. objavljuje slavističke članke (uspor. Vendryes i Benvenist u *Bulletin de la Société de linguistique de Paris* 38, 1937). On gotovo svake godine predaje i o slavističkim temama, a 40 godina je duša Société de linguistique de Paris. Njegova predavanja u Collègu u Školi visokih studija (od 1891) slušaju i najbolji francuski slavisti, kao Mazon, Beaulieux, Pascal, Tesnière, Vaillant, od kojih je posljednji postao i njegov suradnik. Dvije knjige *Études sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux-slave* (1902, 1905) plod su Meilletova rada oko slavenskog

etimološkog rječnika, koji je on spremao (neko 15 godina iza Miklošičeva, a desetak prije Bernekerova). Zahvaća i slavenske jezike u svojim djelima *Les dialectes indo-européens* (1908, II. izd. 1922) i *Les langues dans l'Europe nouvelle* (1918, II. izd. 1928). Od 1921. jedan je od osnivača i prvih predsjednika Slavenskog instituta u Parizu i suurednik njegove *Revue des études slaves* od njena početka 1921. God. 1924. objavljuje veliko djelo *Le slave commun* i, zajedno s Vaillantom, *Grammaire de la langue serbo-croate*, što je odličan priručnik našeg jezika za Francuze. Pohodio je i Jugoslaviju i zadržao se također u Zagrebu, gdje je predavao. Veoma je dubok Meilletov utjecaj i na francuske slaviste.

Tako se do naših dana razvijao studij slavistike na Collègu de France. Nakon Legera dolazi 1925. na tu katedru André Mazon i ostaje na njoj sve do 1952., kad je zbog navršenih 70 godina života otišao u penziju. Mazon je dugo boravio u Rusiji i u Češkoj. Bavio se lingvistikom, književnim i uopće kulturnim problemima, osobito ruskim, češkim i makedonskim (uspor. J. Hamm, *Annales de l'Institut Français de Zagreb*, 2e série, No 1, 1952). Mazon je, po samim svojim riječima, postavio sebi kao glavni cilj, da probudi zanimanje intelektualnih radnika i da ih uputi u rad. I nije imao uspjeha samo u svojem raznoličnom naučnom istraživanju, u brojnim publikacijama, među kojima se ističu i odlične gramatike ruskog i češkog jezika, te u redakciji izvrsnog naučnog časopisa *Revue des Études slaves* (od 1921. dosad izašlo je 28 svezaka), nego i u neumornom zalaganju za razvoj slavistike u Francuskoj. I dobrim je dijelom Mazonova zasluga, da se danas u Francuskoj uče slavenski jezici i književnosti na dvadesetak fakulteta i visokih škola, gdje slavisti mlade generacije drže visoko mjerilo u radu i na čast su svojoj školi. Od g. 1936. Mazon je predsjednik Slavenskog instituta na Sorbonni, koji izdaje spomenutu *Revue* i kolekciju naučnih knjiga, a ima i bogatu knjižnicu i nedavno otvoreni Tolstojev muzej, koji se brine također i materijalno za naučni pomladak. Mazon je obnovio studij makedonskog jezika svojim dijalekatskim i folklorističkim radovima: *Contes slaves de la Macédoine* (1923), *Documents, contes et chanson slaves de l'Albanie* (1938), *L'Évangélique de Kulakia* (zajedno s Vaillantom 1938) i dr.

Ove je akademske godine u Collègu de France naslijedio Mazona André Vaillant, dosada profesor našeg jezika na Visokoj školi živih orijentalnih jezika u Parizu (od 1921) i staroslavenskog jezika na École pratique des Hautes Études (od 1932). To je imenovanje za nas osobito važno stoga, što se Vaillant posvetio baš studiju hrvatskog ili srpskog jezika uz staroslavenski. On je prvi profesor na toj katedri, koji se naučno bavi najviše našim jezikom. Boravio je dulje u Jugoslaviji i često nas posjećuje; u Zagrebu je 1949. držao dva predavanja. Dopisni je član Jugosla-

venske akademije. Njegova je velika studija o jeziku Dominka Zlatarića (1928. u dvije knjige) jedna od najboljih monografija o jeziku jednog našeg pisca, a u brojnim je naučnim priložima unio mnogo svijetla u probleme povijesti našeg jezika. Studira i prevodi na francuski staroslavenske prijevode grčkih tekstova X. i XI. stoljeća, a bavi se i našim narječjima (dubrovačkim i čakavskim). Priredio je drugo dotjerano izdanje Meilletova djela *Le slave commun* (1934). Uz drugo dotjerano izdanje Meilletove *Gramaire de la langue serbo-croate* (1952) daje i svoj dobar priručnik staroslavenskog jezika s originalnom gramatikom (1948. u dvije knjige). Proširujući svoje zanimanje i na ostale slavenske jezike, izrađuje svoju *Grammaire comparée des langues slaves*, od koje je 1950. izašla prva knjiga, *Phonétique*. To je nakon Vondrákove prva uporedna gramatika slavenskih jezika, u kojoj se na originalan način proučava postanak njihovih zajedničkih crta i međusobnih razlika. Ne daje samo dosadašnje rezultate nauke, nego i svoja nova mišljenja, osobito u vezi sa slavensko-baltičkim srodstvom. Vaillant se skeptički odnosi prema najnovijim strukturalnim teorijama i poređenjima jezika: za nj se sigurno poređenje jezičnih pojava osniva na historičkim činjenicama. Ali i on priznaje tendencije i funkcionalne momente u jezičnim promjenama, jer nije dovoljno ustanoviti jezične novine, nego treba i objasniti njihovu genezu i pronaći uzroke, zašto su se neke promjene sačuvala i dalje razvijale, a zašto su neke odbačene kao smetnje u razvoju jezika.

Vaillant se bavi i našom narodnom književnošću s historičkog i filološkog gledišta. Studira na pr. njenu genezu prije Vuka u vezi s društvenim prilikama i s duhom vremena (uspor. *Revue des Études slaves* od 1928. do danas).

U spomenutoj *Revue* Vaillant već dugo godina vodi kritičku bibliografiju naših publikacija, koje zanimaju slaviste. Kako je taj časopis danas najraširenije slavističko glasilo, u interesu je naše afirmacije u kulturnom svijetu, da ta naučna revija dobija na prikaz sva naša važnija izdanja, koja zatim ostaju na raspoloženju stručnjaka u knjižnici Slavenskog instituta u Parizu.

Prema tome Pariz je sa svojim slavističkim katedrama, s institutom, revijom, serijom naučnih publikacija i s kadrom mladih naučnih radnika postao danas najvažnije žarište slavistike na Zapadu. I sreća je, što u tom krugu ima stručnjaka, koji odlično poznaju naš jezik i književnost, da spomenem samo jednoga, Henri Boissina, Vaillantova nasljednika u Školi orijentalnih jezika. Nažalost, nedavno je preminuo odličan radnik Jean Dayre, koji nam je posvetio mnogo radova. Francuski slavisti prate izravno i naša današnja zbivanja i objektivno ih prikazuju, jednako kao i držanje prema nama ostalih slavenskih naroda s onu stranu željeznog zastora.

PITANJA I ODGOVORI

NAROD I PUK

Od starijih ljudi i od ljudi, koji sa mnogo brige prate razvitak našega književnoga jezika, kadšto se mogu čuti pitanja: zašto se riječi *puk* i *pučki* svagdje zamjenjuju riječima *narod* i *narodni*? Zar to nisu dvije različite imenice i dva različita pridjeva, pa zašto se onda — kada jedni znače jedno, a drugi drugo — daje prednost samo jednima? i t. d. — Da, u tome i jest stvar, ta granica između jednih i drugih, i to, da je jedni osjećaju, a drugi je ne osjećaju, ili da je bar jasno ne osjećaju. Zato je trebalo postaviti to pitanje, i trebalo je pristupiti njegovu ispitivanju, a da bi se to lakše i preglednije dalo učiniti, treba malo segnuti u prošlost.

Mi smo nekoć — još razmjerno nedavno — za ono, što se danas obično zove jednim imenom *narod*, imali dva izraza, *narod* i *puk*, i razlikovali smo jedan od drugoga. Bilo je to i u skladu s tradicijama, koje smo naslijedili iz prošlosti, kada su *narod* predstavljali jedni, a *puk* drugi, kada su se u prve ubrajali »staleži i redovi«, a u druge — *glebae adscripti* seljaci, radnici i obrtnici. Društvene razlike među njima — razlike, koje im je nametalo tadašnje društveno uređenje — ostavile su svoj trag i u jeziku. U odnosima, u kojima su kod Nijemaca i Francuza dobili svoje značenje *höflich* i *hübsch*, *courtois* i *gentil*, i kod nas je ono, što je *narodno*, u ljestvici vrednota dobilo više mjesto od onoga, što je *pučko*.

Tako je to bilo kroz cijeli Srednji vijek i kroz puna tri stoljeća Novoga vijeka. Odatle i svi naši stariji rječnici — od Vrančića i Mikalje preko Della Belle, Habelića, Belostenca i Jambrešića do Stulića — za *narod* uz *progenies*, *gens* ističu značenje *natio*, a za *puk* samo *populus*, *vulgus*, *plebs*.

Tek malo pomalo, postepeno i u skladu s gospodarskim i društvenim previranjima došlo je s vremenom i tu do promjene. U

drugoj polovini XIX. i u početku ovoga stoljeća *pučani* — kao u Vojnovičevoj *Trilogiji* — smjenjuju gopare i sve smjelijije uzimlju vodstvo u svoje ruke. Ono, što je prije bilo *pučko*, to sada postaje *narodno*, i obrnuto, što je bilo *narodno*, postaje *pučko*. *Puk* (objekat) postaje *narod* (subjekat) i zauzima njegovo mjesto. Dvije etimologijom i kulturnom prošlošću različite riječi u svojem političkom dijelu postaju jedno i dobivaju isto značenje. Time lingvistički jedna od njih postaje suvišna, i ona će se ili u svojem značenju promijeniti (diferencirati, nijansirati), ili će je nestati. Sada, koja će se održati, a koje će nestati, ili koja će se u svojem značenju donekle izmijeniti? — Objektivno, mogućnosti su bile jednake i za jednu i za drugu stranu. *Narod* je u društvenoj ljestvici zauzimao više mjesto od *puka*, a osim toga je imao i šire značenje (*progenies*, *gens*), u kojem je osnovno glagolsko značenje više dolazilo do izražaja. *Puk* je opet — kao objekat, koji je bio u nastupanju i koji je zauzimao položaje nekadanjega subjekta — politički bio izrazitiji, konkretniji, predstavljao je mase, kojima je iz dana u dan raslo značenje i do kojih je onima drugima — inteligenciji, »gospodi«, političkim partijama i strankama — sve više bilo stalo. Osim toga, taj je oblik u nekim zapadnijim i južnijim hrvatskim krajevima bio vrlo duboko ukorijenjen, tako da se i danas tamo govori. Sve je to kod nas, ako se zajedno sabere, upućivalo na jačanje toga naziva i na razvitak, kakav je on imao i u drugim evropskim zemljama. Odatle i njegova upotreba u našoj novijoj književnosti, u kojoj dobiva opće, šire značenje, dok stari feudalni odnos postaje — u neku ruku — znak zaostalosti, nasilja, reakcije. Demeter na pr. ima »*Puk* je dobar, dok ga uzda steže, a bez nje je poplavica bijesna« (Teuta 123), Bogović: »*Ne ću, pučanski skote, dok je živa glava*« (Pripov. 1859, 228), a Šenoa u *Duvni* kaže: »*Za puk* su ti